

Türkiye Florası

Thermopsis turcica "Piyan" Baklagiller/Fabaceae

THERMOPSIS turcica, yerel adıyla piyan, Akşehir Gölü'nün (Konya) batısında Mayıs 1982'de keşfedildi. Keşfinden yaklaşık bir yıl sonra da yazarları tarafından betimlenerek yayınlandı. Asya ve Kuzey Amerika'da takriben 25 tür

rü bulunan Thermopsis cinsinin Türkiye'deki varlığı daha önceleri bilinmiyordu. Bu tür, yani Thermopsis turcica'nın dişi organında üç serbest karpel (tohum taslaklarını taşıyan ve daha sonraları meyveye dönüşen organ; tek tek ya da birkaçı birleşik halde olabilir) olması eşsiz bir özelliktir. Öyleki Baklagiller ailesinin üç alt ailesinden biri olan Papilionoideae'de ilk defa gözlenmektedir.

Tanımı

Uzun rizomlu, çokyıllık bir otur. Gövdesi dik, en çok 80 cm boyunda olup, yapraklar saplı, üçyaprakçıklı, sık beyaz kısa tüylerle kaplı; havlıdır. Stipüller (yaprakların gövdeye bağlandıkları yerde bulunan yaprak benzeri organlar) yapraksıdır. Çiçek durumu (çiçek kümesi) gövde uçlarında salkımsı, çiçekler iri ve sarı renktedir. Çanak (çanak yaprakların meydana getirdiği çiçek kısmı) sık beyaz havlı tüylerle kaplı, iki dudaklıdır. Taç yaprakların meydana getirdiği çiçek kısmı olan korolla, yaklaşık 2,5 cm uzunluğundadır. Yumurtalık üç karpelli; karpeller serbest, legümen (baklagillere özgü, bakla tipi meyve) 2-3 tohumlu, en çok 2,5 cm uzunluğunda, sık ipeksi-havlı tüylerle kaplıdır. Çiçeklenme zamanı Mayıs-Haziran aylarıdır.

Yayılışı

Bu tür Türkiye'ye özgüdür, yani endemiktir ve dünyada bilinen örnekleri sadece Konya'nın Akşehir Gölü'nün güneybatısında bulunmaktadır.

Habitat ve Ekolojisi

1000 m rakımdaki, ağır killi toprakların oluşturduğu bataklık arazilerde yaşamaktadır. Bazı böcekler yediği için tohumunu bulmak son derece zordur. Hayatını koruması toprağın derinliklerindeki uzun ve güçlü rizomlarına bağlıdır. Nadas arazilerde, rizomlarıyla vejetatif olarak; yani tohum dışındaki organları aracılığıyla çok iyi gelişmektedir.

Durumu

Alınmış bir koruma tedbiri olmadığından ve tür yörede arsız bitki gibi görüldüğünden, bulunduğu yerler sürelecek tarlaya dönüştürülmektedir. Bu nedenlerle popülasyonu tehdit altındadır.

Ekonomik Değeri

Bilinen bir ekonomik değeri olmamasına karşın, eğer yetiştirilebilirse, gösterişli çiçekleriyle bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılabilir.

Düşünceler

En yakın akrabası *T. alpina* (Pallas) Ledeb.'dir. Bu tür Türkistan'da yaşamaktadır ve *T. turcica*'ya coğrafik olarak da en yakın türdür. Piyan yöre halkı tarafından zehirli olarak bilinmekte ve bu nedenle tarlalarda en küçük bir parçası dahi alıkonulmamaktadır. Gerçekten de yapılan biyokimyasal analizlere göre bitkide başlıca anagyrine, termopsin, tursisin, tursin ve termotursin alkaloidleri bulunmaktadır.

M. Vural

Kaynaklar

Tan, K., Vural, M., Küçüköyük, M., An unusual new Thermopsis from Turkey. Notes RBG Edinb. 40 (3): 515-518, 1983
Davis, P.H., Mill, R.R., Tan, K., Flora of Turkey and The East Aegean Islands (Supplement). Vol. 10. Edinburgh, 1988
Şener, B., Koyuncu, M., Ergun, F., Thermopsis turcica bitkisinde anagyrinin yüksek basınçlı sıvı kromatografisi ile tayini. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, s. 411-414, Eskişehir, 1992

Centaurea tchihatcheffii "Yanardöner" Papatyagiller/Asteraceae

BU tür ilk defa 1854'te betimlenmiştir. Türün ilk örneği Tchihatcheff tarafından Afyonkarahisar'dan 1848'de toplanmıştır. Türkiye'yi de kapsayan ilk büyük flora kitabı olan Flora Orientalis'te ayrı bir bitki cinsi olarak, Melanoloma tchihatcheffii adıyla yer almıştır. Daha sonra Türk bota-

nikçisi Karamanoğlu tarafından Ankara Gölbaşı'ndan toplanan örnekler de, 1967'de, Centaurea purpureiradiata ismi ile yayınlanmıştır.

Tanımı

30-40 cm boyunda, dipten itibaren dallanan tekyıllık bitkidir. Çiçek durumu; başçık, yani birçok çiçeğin biraraya geldiği ve sanki tek bir çiçekmiş gibi görüldüğü çiçek kümesi durumundadır. Kenar çiçekleri pembemsi kırmızı olup daha sonra beyazlaşır. Ortadaki çiçekler beyaz; antertüpü (erkek organların oluşturduğu boru gibi yapı) mor renklidir. Çiçeklenme zamanı Nisan-Mayıs aylarıdır.

Yayılışı

İç Anadolu'ya özgüdür. Sadece Ankara'nın Gölbaşı ilçesinden bilinmektedir. Eskiden Afyonkarahisar'dan da toplandığı kayıtlı ise de son yıllarda buradan toplanan örnekler olmamıştır.

Habitat ve Ekolojisi

Doğal yaşama ortamı İç Anadolu bozkırlarıdır. Buğday tarlalarının içinde ve kenarlarında arsız bitki olarak da yetişmektedir. Kumlu toprakları tercih eder.

Durumu

Yaşamı, herbisitlerle (ot öldürücü ilaçlar) tehdit altındadır ve alınmış herhangi bir koruma tedbiri

yoktur. En çok bulunduğu alan, Mogan Gölü'nün kuzeybatısındaki bir ağaçlandırma alanıdır. Ancak ağaçlandırma çalışmaları burada başarısız olduğundan bu alan bu tür için bir sığınak teşkil etmiştir.

Ekonomik Önemi

Bu tür Nisan'ın ikinci yarısı ve Mayıs aylarında, Ankara'daki çiçekçilerin tezgahlarında kesme çiçek olarak satılır. Çiçeklerin kırmızı, mor, beyaz karışımı renkleri "yanardöner" ismini hak etmektedir. Satışa sunulan çiçeklerin hepsi Gölbaşı'ndaki doğal populasyondan toplanarak piyasaya getirilmektedir. Ancak, popülasyonda bu nedenle herhangi bir azalma şimdilik söz konusu değildir. Bu durum bitkinin çok iyi bir çimlenme kapasitesine sahip olduğunun göstergesidir.

Düşünceler

Bu tür kendine özgü bazı özelliklere sahiptir. Huni biçimli ve kenarı yuvarlak, dişli kenar çiçekleriyle Centaurea (peygamberçiçeği) cinsi içinde benzeri yoktur.

T. Ekim

Kaynaklar
Davis, P.H., Flora of Turkey and The East Aegean Islands, Vol 5: 581-582. Edinburgh, 1975